כלי החרס מהתקופות האסלאמית הקדומה, הצלבנית והממלוכית ממתחם בית החולים הצרפתי, יפו

חגית טורגה

בחפירה שנערכה במתחם בית החולים הצרפתי ביפו (ר׳ דיין, לוי וסמאורה־כהן, כרך זה) נמצאו שברי כלי חרס המתוארכים לתקופות האומיית עד הממלוכית. כלי החרס נתגלו בעיקר במילויים שכיסו שרידי מבנים (למשל F31, F33) ובמתקנים (למשל F21, F23, F25, F35), שחלקם היו כנראה בורות ספיגה.

התקופה האומיית

קערה (איור 1:1).— במילוי שכיסה את F33 נמצא שבר של קערה מדרית, מחופה אדום מבפנים ומבחוץ (Egyptian Red Slip Ware); הטין ורדרד, ובו חסמים לבנים, קטנים. השפה משתפלת חוצה, ועליה שני פסים שקועים. קערות אלה נפוצות ברחבי הארץ ומתוארכות למאות הז׳–הח׳ לסה״נ.

התקופה העבאסית

אגנים (איור 2:1–4).— לאגנים מס׳ 1–3 דופן עבה מאוד. הם עשויים ברישול, ועליהם טביעות קטנות של קש, שהיה מעורב בחומר בזמן צריפת הכלים; גם בחתך אפשר לראות חורים קטנים מאוד של קש. לאגן מס׳ 1 שפה מעובה חוצה ומעט פנימה, ורכס בולט מתחתיה. מתחת לרכס יש עיטור סירוק גלי. לאגן מס׳ 2 שפה פשוטה, מעוגלת קלות, וסימנים רדודים של סירוק גלי על הפן החיצון של הכלי. לאגן מס׳ 3 שפה מעובה חוצה ומעט פנימה, ורכס בולט מתחתיה. מתחת לרכס יש עיטור סירוק גלי. כלים אלה נפוצים מאוד בכל הארץ, ומתוארכים בקיסריה שכבה VII לסוף המאה הח׳ – ראשית המאה הט׳ לסה״נ; השימוש בהם נמשך עד המאה הי״א לסה״נ (לדיון בתיארוך כלים אלה, ר׳ Cytryn-Silverman 2010:99). לאגן מס׳ 4 שפה שקוטרה קטן למדי. דופן הכלי עבה, השפה מתעגלת, ונוטה מעט חוצה, וסימני צילוע בולטים נראים בחלקו העליון של הכלי. כלי דומה נמצא בחפירות קיסריה שכבה VII ושם הוא תוארך לסוף המאה הח׳ – ראשית המאה הט׳ לסה״נ.

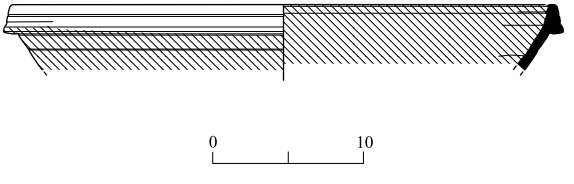

איור 1. קערה מהתקופה האומיית.

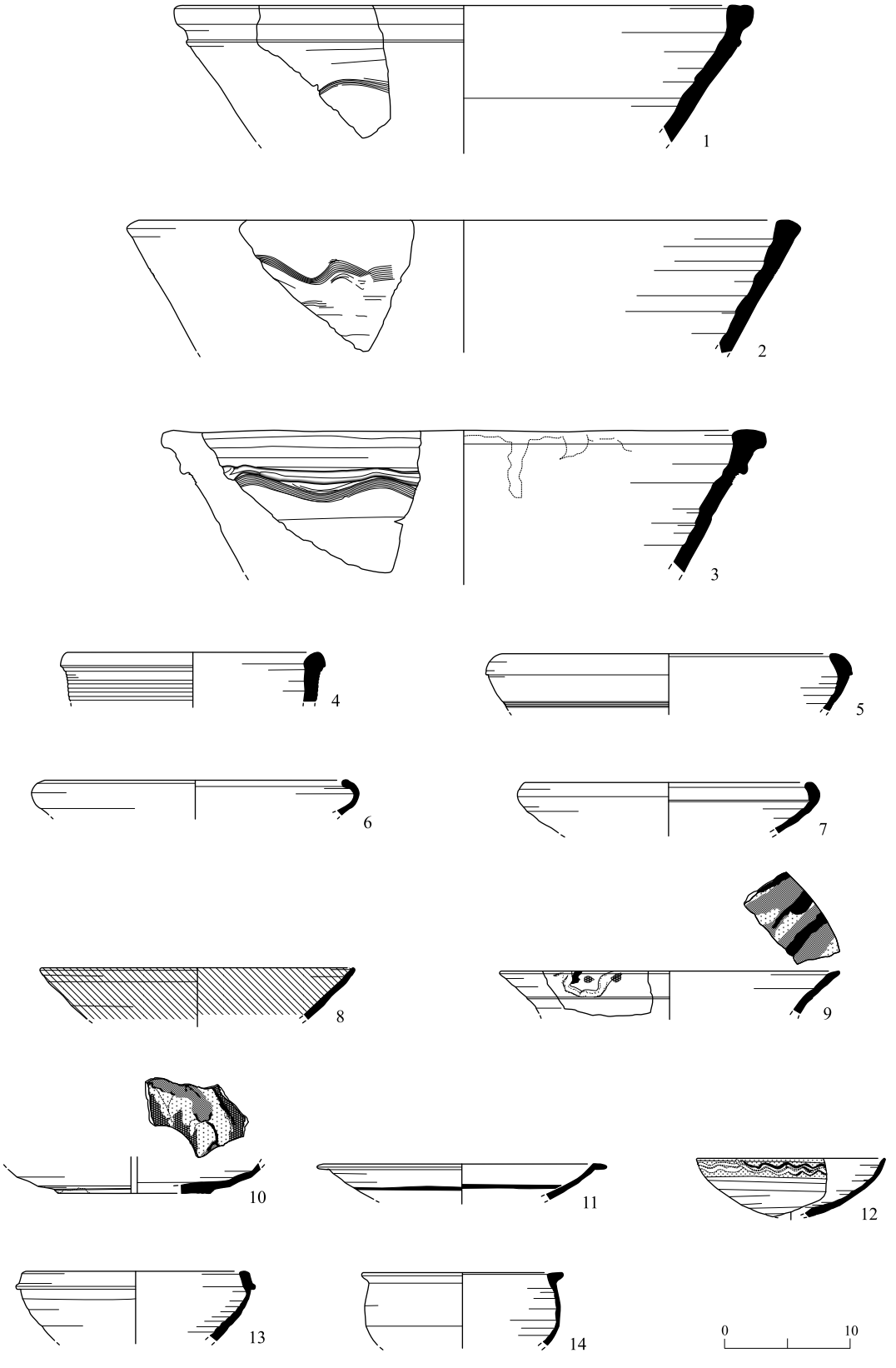

איור 2. אגנים וקערות מהתקופה העבאסית.

◀ איור 2

מס׳	הכלי	לוקוס	סל	יחידה	תיאור	הקבלות
1	אגן	321	3200	F23	טין חום־אדום, חסמים לבנים, קטנים, חורים רבים בגוף הכלי, טביעות קש מבפנים ומבחוץ	Cytryn-Silverman 2010: Pl. 9.35:3
2	אגן	440	4400	F35	טין אדמדם־כתמתם, חסמים שחורים, לבנים בגדלים שונים, סימני טביעת קש, חורים קטנים ומאורכים בליבת הכלי	Kletter 2005: Fig. 13:6
3	אגן	342	3402	F25	טין חום אדום, חסמים רבים, לבנים, קטנים, חורים רבים, טביעות קש מבפנים ומבחוץ	Stacey 2004: Fig. 5.15:2
4	אגן	440	4400	F35	טין צלהב, חסמים רבים, קטנים, לבנים ושחורים	Arnon 2008:125, Type 422a
5	קערה	440	4403	F35	טין ורדרד, חסמים רבים בשחור ומעט בלבן	Cytryn-Silverman 2010: Pl. 9.35:12
6	קערה	341	3401/1	F25	טין ורדרד, חסמים קטנים, שחורים, לבנים ומעט חומים, גודל בינוני	Cytryn-Silverman 2010: Pl. 9.5:1
7	קערה	461	4607	T37	טין צלהב, חסמים לבנים, שחורים בגדלים שונים	Arnon 2008:87, Type 122a
8	קערה	321	3206	F23	טין ירקרק, בהיר, חסמים רבים קטנים, שחורים וחומים	Kletter 2005: Fig. 15:2
9	קערה	321	3206	F23	טין צלהב, חסמים מעטים חומים בגודל בינוני	Stacey 2004: Fig. 5.19:1 232a Arnon 2008:179, Type
10	קערה	321	3206	F23	טין צלהב, חסמים שחורים וחומים בגדלים שונים	Kletter 2005: Fig. 11:9 Arnon 2008:234, Type 243a
11	קערה	321	3206	F23	טין אפור כהה, חסמים רבים, קטנים מאוד, לבנים	Arnon 2008:82, Type 121b
12	קערה	420	4200/1	F33	טין אפרפר, מעט חסמים לבנים	Arnon 2008:112, Type 221c
13	קערה עמוקה	321	3206	F23	טין צלהב, חסמים שחורים קטנים, לבנים בגודל בינוני	Kletter 2005: Fig. 14:8
14	קערה עמוקה	321	3206	F23	טין צלהב, חסמים רבים, קטנים מאוד, לבנים ושחורים	Arnon 2008:92, Type 124a

קערות (איורים 2: 5–14 ; 4: 4).— קערות מס׳ 5–7 הן מטיפוס הקערות השטוחות, ולהן שפה רחבה למדי, מתעגלת פנימה. לקערה מס׳ 5 רכס מתחת לשפה בחלקו החיצון של הכלי וסירוק במרכז הגוף. לקערה מס׳ 6 רכס רדוד מתחת לשפה בפנים הכלי. חלקו החיצון של הכלי צרוף בצבע צהבהב. לקערה מס׳ 7 שפה מעובה ורכס קל מתחתיה בפנים הכלי. קערות אלה נפוצות מאוד ברחבי הארץ, ותוארכו בקיסריה שכבה VII לשלהי המאה הח׳ – ראשית המאה הט׳ לסה״נ. לקערה מס׳ 8 דפנות ישרות וחיפוי אדום, איכותי, על כל חלקי הכלי. כלים דומים נתגלו בחפירות רמלה ותוארכו לתקופה העבאסית.

קערות מס׳ 9, 10 הן מטיפוס Splash Glazed Ware: לקערה מס׳ 9 זיגוג אלקלי מעל כתמי צבע בגוני קרם, שחור וירוק, מעט זליגות צבע על חלקה החיצון של השפה; לקערה מס׳ 10 זיגוג אלקלי מעל כתמי צבע בגוני ירוק, שחור וחום, וזליגות צבע על חלקה החיצון. קערות דומות נמצאו בטבריה, בקיסריה וברמלה, ושם הן מתוארכות למאה הט׳ – ראשית המאה הי״א לסה״נ (לדיון נוסף, ר׳ Cytryn-Silverman 2010:111).

קערות מס׳ 11, 12 הן מטיפוס מאוחר של Fine Byzantine Ware, המתאפיינות בדפנות דקות ועדינות. לקערה מס׳ 11 שפה המשתפלת חוצה. על השפה סימני צבע אדום ופסים שחורים; פס שחור נוסף, עבה, נמשך סביב ממרכז חלקו הפנימי של הכלי. לקערה מס׳ 12 שרידי פסים לבנים בחלקה החיצון, ועיטור בדגם צמה בצבעי שחור ולבן מתחת לשפת הקערה. קערות מעין אלה נפוצות ברחבי הארץ, למשל בקיסריה, שם נמצאו קערות דומות בשכבה VII, המתוארכת לשלהי המאה הח׳ – ראשית המאה הט׳ לסה״נ, וברמלה (לדיון נוסף, ר׳ Cytryn-Silverman 2010:108). קערות מס׳ 13, 14 הן מטיפוס הקערות העמוקות. לקערה מס׳ 13 שפה מקופלת חוצה, ולה רכס רדוד בקצה. לקערה מס׳ 14 שפה משתפלת חוצה, גוף עגלגל וקוטר קטן למדי. קערות דומות נמצאו בקיסריה שכבה VII, שם הן מתוארכות לשלהי המאה הח׳ – ראשית המאה הט׳ לסה״נ, וברמלה, שם הן מתוארכות לתקופה העבאסית.

הקערה שבאיור 4:4 נדירה למדי. צורתה רבועה, ולה רגליים קטנות דמויות זיז, לייצוב. בחלקו העליון של הכלי יש תבליט שוליים, ובפינות הכלי תבליט של פרחים, פרח בכל פינה, וזיגוג ירוק שאינו אחיד. במרכז הקערה יש מוטיב של פרחים שקועים בזיגוג כתום. בבסיס הכלי נראות נזילות של זיגוג צהוב. כלי דומה נתגלה בח׳ירבת אל־מפג׳ר במכלול שתוארך למאה הט׳ לסה״נ. כלי זה שימש קערת תבלינים או לקוסמטיקה, ונראה שנעשה בתבנית (לדיון, ר׳ רוזן־איילון תשל״ג).

סיר בישול (איור 3:1).— לסיר ידיות אופקיות ושפה ישרה, דקה. על גוף הכלי נראים סימני אבניים בולטים וסירוק רחב מתחת לידיות. סירי בישול מטיפוס זה נפוצים ברחבי הארץ, והם מתוארכים לתקופה האסלאמית הקדומה (לדיון, ר׳ Cytryn-Silverman 2010:112).

קנקנים (איור 3:2–5). קנקן מס׳ 2 הוא מטיפוס זיר. לכלי צוואר גבוה למדי, ומתחתיו סימני אבניים מודגשים, רכס בולט בין הצוואר לגוף, וסימני סרוק צפופים באזור חיבור הידיות. קנקנים דומים נפוצים מאוד בכל הארץ. בקיסריה למשל הם מופיעים בשכבה VII, המתוארכת לשלהי המאה הח׳ – ראשית המאה הט׳ לסה״נ, וגם בשכבה VI, המתוארכת למאה הט׳ – אמצע המאה הי׳ לסה״נ. לקנקן מס׳ 3 שפה מרוכסת קלות, המשתפלת מעט פנימה, רכס דק בתחתית הצוואר וסימני אבניים מודגשים. קנקנים אלה נפוצים במהלך כל התקופה האסלאמית הקדומה. גם קנקנים מס׳ 4, 5 נפוצים במהלך התקופה האסלאמית הקדומה, ומופיעים בקיסריה שכבות VI–VII.

פכים (איור 3:6–19).— פכים מס׳ 6–14 הם מהטיפוסים הנפוצים ביותר ברחבי הארץ בתקופה האסלאמית הקדומה. הפכים אינם מעוטרים; לחלקם סימני סירוק קלים בחלק העליון של הצוואר. לפך מס׳ 6 דופן דקה, רכס רדוד בשליש העליון של הצוואר ושפה משתפלת לחוץ. לפך מס׳ 7 שפה הנוטה לחוץ ולמעלה, רכס בולט מתחת לשפה בפנים הכלי ורכס רדוד מתחת לשפה מבחוץ. לפך מס׳ 8 דופן דקה, רכס קל בשליש העליון של הצוואר ושפה המשתפלת לחוץ. לפך מס׳ 9 דופן עבה למדי, צוואר גבוה ורכס רדוד מתחת לשפה; בגוף הכלי נראים סימני אבניים בולטים. לפך מס׳ 10 רכס רדוד בחלקו התחתון של צוואר הכלי. על בסיסו של פך מס׳ 13 אפשר להבחין בצילוע רחב. לבסיס פך מס׳ 14 דופן דקה למדי, וסימני אבניים מודגשים בפנים הכלי.

פכים 15–19 הם מטיפוסי הפכים המכונים ׳מפג׳ר׳. לפך מס׳ 15 שפה הנוטה לחוץ ולמעלה, ועיטור פרחים ועלים. לפך מס׳ 16 ידית גבוהה מעל שפת הכלי ועיטורים של פסים, של קווים אלכסוניים ושל מעוינים מחוברים. לפך מס׳ 17 עיטור של עלים ועיגולים וכתובת (ר׳ עמיתי־פרייס, כרך זה). פך מס׳ 18 הוא מסוג פכי המסננת. לפך דופן דקה ועיטורים של פסים, של נקודות ושל מעוינים. לפך מס׳ 19 דופן דקה ועיטורים של פרחים, של עלים ושל לולאות; עיטור עלים מופיע גם על בסיס הכלי. פכים מסוג זה נפוצים ברחבי הארץ ומתוארכים לשלהי המאה הח׳ עד המאה הי׳ לסה״נ (לדיון, ר׳ Cytryn-Silverman 2010:104–108).

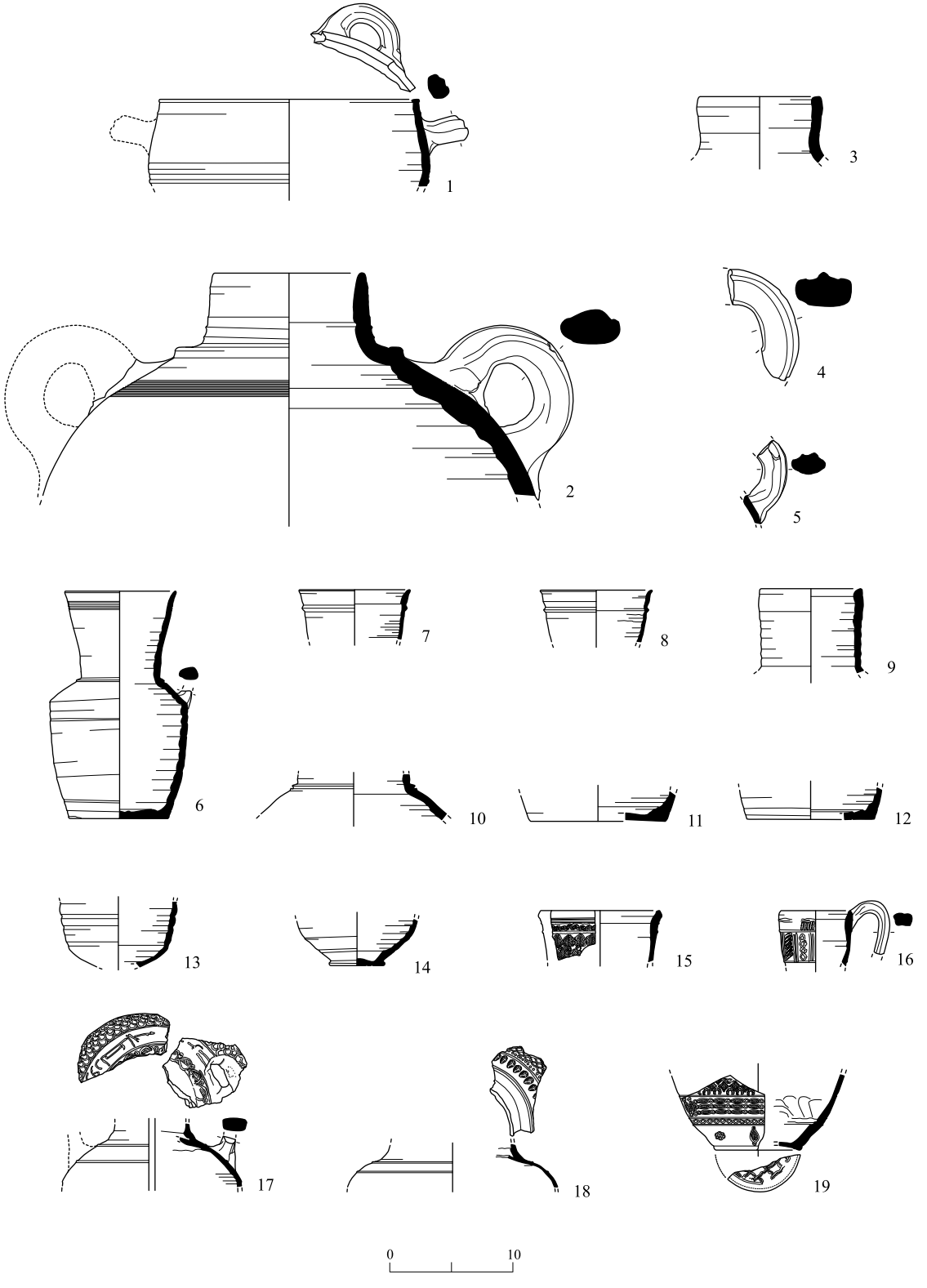

איור 3. סיר בישול, קנקנים ופכים מהתקופה העבאסית.

◀ איור 3

מס׳	הכלי	לוקוס	סל	יחידה	תיאור	הקבלות
1	סיר בישול	321	3206	F23	טין חום־אפרפר, חסמים רבים מאוד, קטנים, שחורים, חומים ולבנים	Arnon 2008:152, Type 721e Cytryn-Silverman 2010: Pl. 9.6:10
2	קנקן זיר	551	5504	F60	טין חום כתמתם, חסמים רבים לבנים ושחורים	Arnon 2008:162, Type 921a Cytryn-Silverman 2010: Pl. 9.2:1
3	קנקן	440	4400	F35	טין חום אפרפר, חסמים רבים, לבנים וחומים	Kletter 2005: Fig. 19:12 Cytryn-Silverman 2010: Pl. 9.2:9
4	ידית קנקן	440	4400	F35	טין ורדרד־אפרפר, חסמים שחורים, לבנים וחומים בגדלים שונים; רכס בולט במרכז הידית	Arnon 2008:219, Type 831a Cytryn-Silverman 2010: Pl. 9.18:1
5	ידית קנקן	440	4400	F35	טין חום־אפרפר, חסמים רבים, לבנים, חומים ושחורים	Arnon 2008:155, Type 821e
6	פך	403	4010	F31	טין צלהב, חסמים לבנים מעטים, קטנים, שחורים	Kletter 2005: Fig. 16:1 Arnon 2008:205, Type 531f Cytryn-Silverman 2010: Pl. 9.17:11; Photo 9.7
7	פך	440	4403	F35	טין צלהב, חסמים מעטים, שחורים ולבנים	Arnon 2008:204, Type 531f
8	פך	300	3000	F21	טין צלהב, חסמים מעטים, קטנים, לבנים ושחורים	ר׳ מס׳ 7
9	פך	301	3003	F21	טין צלהב, חסמים מעטים, קטנים, לבנים ושחורים	Arnon 2008:202, Type 531b
10	פך	440	4400	F35	טין צלהב, חסמים רבים, קטנים, שחורים	Cytryn-Silverman 2010: Pl. 9.17:7
11	בסיס פך	440	4400	F35	טין צלהב, חסמים לבנים, חומים ושחורים בגדלים שונים	Arnon 2008:130, Type 521f
12	בסיס פך	440	4400	F35	טין צלהב, חסמים לבנים, חומים ושחורים בגדלים שונים	ר׳ מס׳ 11
13	בסיס פך	440	4400	F35	טין צלהב, חסמים לבנים וחומים בגדלים שונים	Arnon 2008:130, Type 521g
14	בסיס פך	440	4403	F35	טין צלהב, חסמים מעטים, שחורים ולבנים	Arnon 2008:131, Type 521g
15	פך	341	3401/2	F25	טין צהבהב־ורדרד, מעט חסמים לבנים	Kletter 2005: Fig. 16:6 Arnon 2008:135, Type 521k
16	פך	321	3206	F23	טין צלהב, חסמים רבים מאוד, קטנים, שחורים, חומים ולבנים	Arnon 2008:136, Type 521k Cytryn-Silverman 2010: Pl. 9.24:2
17	פך	321	3206	F23	טין צלהב, חסמים מעטים, שחורים וחומים	Arnon 2008:137, Type 521k
18	פך מסננת	321	3206	F23	טין צלהב, חסמים שחורים ולבנים בגודל בינוני	Arnon 2008:135, Type 521k
19	פך	321	3206	F23	טין צלהב, חסמים בגודל בינוני, שחורים ולבנים	Arnon 2008:138, Type 521k

ספל (איור 4:1).— נמצא שבר של ספל מטיפוס מאוחר של Fine Byzantine Ware. לכלי דופן דקה וסימנים קלושים של צבע אדום מבחוץ. כלים מטיפוס זה נפוצים למדי בתחילת התקופה האסלאמית, והם ממשיכים מסורות משלהי התקופה הביזנטית ומהתקופה האומיית. כלים דומים נתגלו בקיסריה שכבה VII, והם מתוארכים לשלהי המאה הח׳ – ראשית המאה הט׳ לסה״נ.

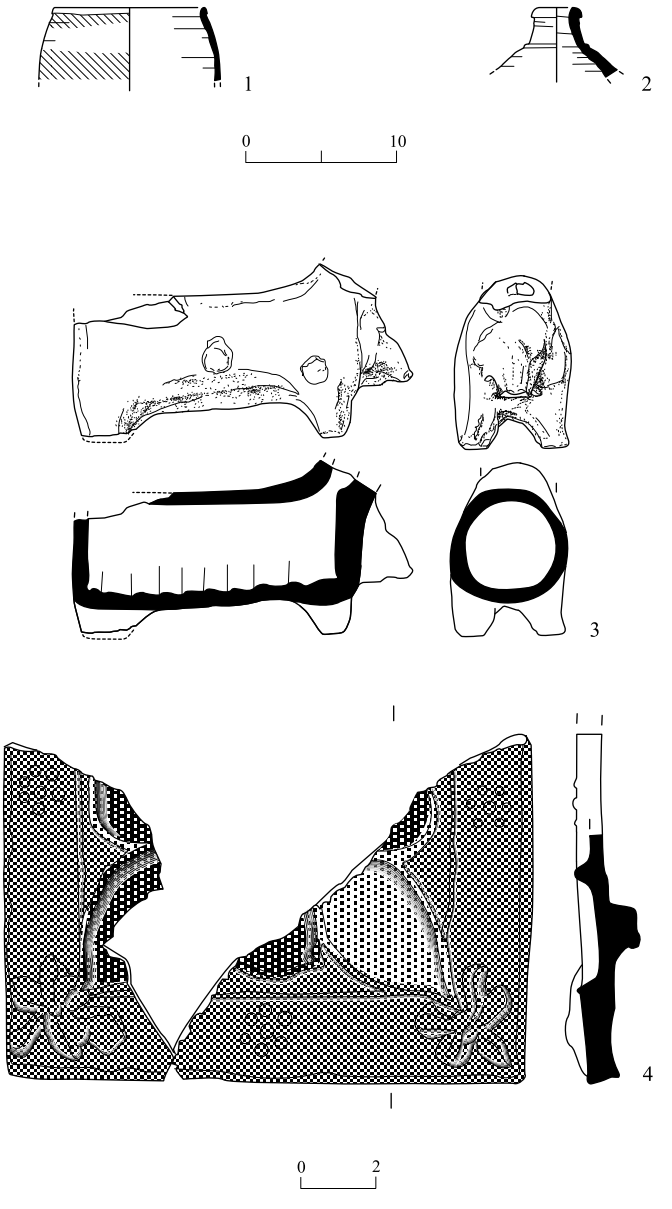

איור 4. כלי חרס ייחודיים מהתקופה העבאסית.

מס׳	הכלי	לוקוס	סל	יחידה	תיאור	הקבלות
1	ספל	321	3206	F23	טין חום־כתמתם, חסמים רבים קטנים, לבנים ושחורים	Arnon 2008:121, Type 322c
2	מכל דמוי רימון	340	3400	F25	טין חום־כתמתם, חסמים מעטים, שחורים ולבנים בגודל בינוני; חיפוי דק בצבע אפור מבחוץ	Stacey 2004: Fig. 5.52:3 Arnon 2008:72, Type 516a Cytryn-Silverman 2010: Pl. 9.5:21
3	כלי זואומורפי	301	3003	F21	טין חום־אדמדם, חסמים מעטים, קטנים, לבנים	Avissar 1996: Fig. XIII.158:4, 5 Stacey 2004: Fig. 695.56 Kletter 2005: Fig. 22
4	קערה רבועה	321	3202	F23	טין צלהב, חסמים רבים, חומים ושחורים, בגדלים קטן ובינוני; זיגוג ירוק ונזילות של זיגוג צהוב; עיטור בתבליט	Baramki 1944: Fig. 16:13; Pl. XVI:21

מכל דמוי רימון (איור 2:4).— למכל דופן עבה למדי, ללא עיטורים. כלים אלה נפוצים ברחבי הארץ, ומתוארכים בקיסריה וברמלה למאות הח׳–הט׳ לסה״נ. בטבריה הם נמצאו במכלול המתוארך לשנים 880–980 לסה״נ. על סמך בדיקות של שיירי חומרים, אפשר שכלים אלו שימשו מכל לכספית או לפיריט (pyrite); האחרון שימש זרז בעירה, בעיקר בבישול ביתי. כן אפשר שהמכלים שימשו רימוני קרב מטיפוס ׳אש יוונית׳, ואפשר ששימשו לצרכים רפואיים (ר׳ Sharvit 2008; Cytryn-Silverman 2010:116–117).

כלי זואומורפי (איור 3:4).— לכלי גוף רבוע, חלול וארבע רגליים. ראשו של הכלי והחלק האחורי בגבו, שהיה כנראה חלק דמוי סל או קנקן, חסרים; על גוף הכלי לא ניכרים שרידי צבע. כלים אלה אופייניים לתקופה האסלאמית הקדומה, בעיקר במאות הח׳–הי׳ לסה״נ, ונפוצים בחפירות ברמלה.

התקופות הצלבנית והממלוכית

קערות (איור 1:5–4).— לקערה מס׳ 1 זיגוג צהוב־חום מעל חיפוי לבן בפנים הכלי, ושפת מדף קצרה המשתפלת לחוץ ולמעלה; במרכז גוף הקערה יש חור תיקון. לקערה מס׳ 2 זיגוג ירוק זית מעל חיפוי לבן. קערות אלה הן מטיפוס הקערות המזוגגות המונוכרומיות II, והן מתוארכות לתקופה הצלבנית (למקבילות, ר׳ Avissar and Stern 2005: Type 1.1.4.1). לקערה מס׳ 3 בסיס טבעת שטוח, זיגוג צהבהב מעל חיפוי לבן ומעליו סגרפיטו גיאומטרי. לקערה מס׳ 4 זיגוג בגוון צהוב־חרדל על חיפוי לבן וסגרפיטו בפנים הכלי. כלים אלה מתוארכים למחצית השנייה של המאה הי״ב – המאה הי״ג לסה״נ.

פך (איור 5:5).— לפך בסיס טבעת שטוח, ועליו עיטור גיאומטרי של פסים בגוון חום־אדמדם מבחוץ. כלים אלה נפוצים מאוד ומתוארכים לשלהי המאה הי״ב – שלהי המאה הי״ד לסה״נ.

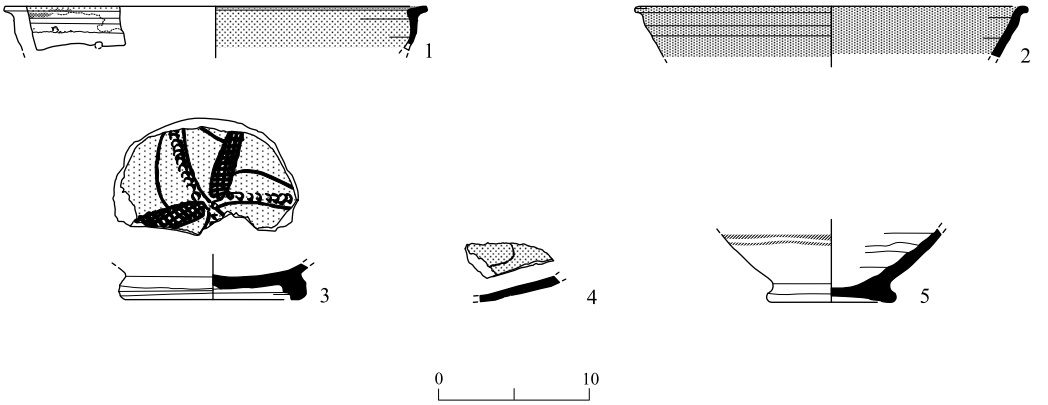

איור 5. כלי חרס מהתקופות הצלבנית והממלוכית.

מס׳	הכלי	לוקוס	סל	יחידה	תיאור	מקבילות
1	קערה	412	4101/1	T32	טין חום־אדמדם, חסמים רבים, גדולים, לבנים וחומים	Arnon 2008:334, Type 271f
2	קערה	321	3206	F23	טין צלהב, חסמים קטנים, מעטים, לבנים	Arnon 2008:334, Type 271e
3	בסיס קערה	472	47205	T38	טין חום־אדמדם, חסמים גדולים, לבנים ושחורים	Avissar and Stern 2005: Fig. 7:4 Arnon 2008:338, Type 272c
4	קערה	412	4101/2	T32	טין חום־אדמדם, חסמים רבים, גדולים, לבנים וחומים	Arnon 2008:337, Type 272b
5	פך	453	4605	F36	טין אפרפר, חסמים רבים, קטנים, לבנים ושחורים	Avissar and Stern 2005: Fig. 47:4 Arnon 2008:365, Type 572b

סיכום

הממצא הקרמי מהתקופות האומיית עד הממלוכית באתר מלמד על פעילות רצופה במהלך התקופה האסלאמית הקדומה שנמשכה עד ראשית התקופה הממלוכית. הממצא מבור אשפה F21 למשל מתוארך לתקופה העבאסית, והכלים ממשיכים להופיע גם בתקופה הפאטימית (עד המאה הי״א לסה״נ). בור ספיגה F23, שהפך מאוחר יותר לבור אשפה, מתוארך אף הוא לתקופה העבאסית; בחלקו העליון נתגלתה קערה צלבנית. המילויים מקבר שוחה T32 וממערת קבורה T38 מתוארכים לתקופה הצלבנית ומלמדים על פעילות באתר בתקופה זו, כנראה שימוש מאוחר בקברים כבורות אשפה. כל הכלים שנמצאו הם כלי בית טיפוסיים לתקופה האסלאמית הקדומה, ונראה שהתקיים באתר יישוב כפרי קטן, שעיקרו בתקופה העבאסית.

הפניות

דיין א׳, לוי י׳ וסמאורה־כהן ג׳ כרך זה. בית קברות מהתקופה הפרסית ושרידים מהתקופות הרומית המאוחרת, הביזנטית, העבאסית והצלבנית במתחם בית החולים הצרפתי, יפו.

עמיתי־פרייס נ׳ כרך זה. כלי נושא כתובת בערבית ממתחם בית החולים הצרפתי, יפו.

רוזן־איילון מ׳ תשל״ג. כלים מוסלמים מורכבים מימי הביניים. **ארץ־ישראל** יא:258–262.

Arnon Y.D. 2008. *Caesarea Maritima: The Late Periods (700–1291 CE)* (BAR Int. S. 1771). Oxford.

Avissar M. 1996. The Medieval Pottery. In A. Ben-Tor, M. Avissar and Y. Portugali. *Yoqne‘am* I: *The Late Periods* (Qedem Reports 3). Jerusalem. Pp. 75–172.

Avissar M. and Stern E.J. 2005. *Pottery of the Crusader, Ayyubid, and Mamluk Periods in Israel* (IAA Reports 26). Jerusalem.

Baramki D.C. 1944. The Pottery from Kh. el Mefjer. *QDAP* 10:65–103.

Calderon R. 2010. Pottery from the Late Byzantine Remains near Shiqmona. *‘Atiqot* 63:183–208.

Cytryn-Silverman K. 2010. The Ceramic Evidence. In O. Gutfeld. *Ramla: Final Report on the Excavations North of the White Mosque* (Qedem 51). Jerusalem. Pp. 97–211.

Kletter R. 2005. Early Islamic Remains at ‘Opher Park, Ramla. *‘Atiqot* 49:57–99.

Sharvit J. 2008. The Sphero-Conical Vessels. In V. Tzaferis and S. Israeli. *Paneas* II: *Small Finds and Other Studies* (IAA Reports 38). Jerusalem. Pp. 101–112.

Stacey D. 2004. *Excavations at Tiberias, 1973–1974: The Early Islamic Periods* (IAA Reports 21). Jerusalem.

EARLY ISLAMIC, CRUSADER AND MAMLUK-PERIOD POTTERY FROM THE FRENCH HOSPITAL COMPOUND, YAFO (JAFFA)

HAGIT TORGE

(PP. 29*–37*)

The excavation in the French Hospital Compound in Yafo yielded potsherds dating from the Umayyad to the Mamluk periods (see Dayan, Levy and Samora-Cohen, this volume). The pottery was found mainly in fills that covered the remains of buildings and installations, some of which were probably used as cesspits.

The Umayyad-period finds include an Egyptian Red Slip Ware bowl (Fig. 1). From the Abbasid period (eighth–eleventh centuries CE), roughly made basins (Fig. 2:1–4) were found, with slight impressions of straw, which was added to the clay. Most of the basins exhibit light combing on their exterior. Bowls (Fig. 2:5–14), a cooking pot (Fig. 3:1), jars (Fig. 3:2–5), jugs (Fig. 3:6–19) and a fragment of a late Fine Byzantine Ware cup (Fig. 4:1) also date to the Abbasid period. The excavation also yielded special items, such as a pomegranate-shaped container (Fig. 4:2), which, based on chemical analyses of residue from similar vessels may have contained mercury or pyrite; these items were used as firelighters for domestic cooking, as 'Greek fire'-type grenades, or for medicinal use. A zoomorphic vessel (Fig. 4:3), typical of the Early Islamic period, was found, probably dating to the eighth–tenth centuries CE.

The Crusader and Mamluk periods are represented by bowls (Fig. 5:1–4), dating from the second half of the twelfth to the thirteenth century CE, and a jug (Fig. 5:5), dating from the late twelfth–late fourteenth century CE.

The finds from the site attest to continuous activity during the Early Islamic period up until the early Mamluk period. All the pottery finds are domestic in nature alluding to the existence of a small rural settlement at the site, mainly during the Abbasid period.

CAPTIONS TO ILLUSTRATIONS

1. Umayyad-period pottery: bowl.
2. Abbasid-period pottery: basins and bowls.
3. Abbasid-period pottery: a cooking pot, jars and jugs.
4. Abbasid-period pottery: special items.
5. Crusader- and Mamluk-period pottery.